

Damir Josipovič

Hrvati na ozemlju današnje Slovenije (1910–2002) – številčni in prostorski razvoj tradicionalnega območja poselitve kot okvira za manjšinsko zaščito s poudarkom na analizi popisa 1910 in na poselitvi v obmejnem pasu

Izvleček

V prispevku avtor predstavlja številčni in prostorski razvoj poselitve Hrvatov v Sloveniji od obdobja pred prvo svetovno vojno do danes. Posebej je predstavljeno celotno obmejno območje ob slovenskohrvaški meji, rekonstruirani pa so tudi podatki popisov iz let 1910, 1921 in 1931, ko etnična pripadnost kot kategorija še ni bila del popisne metodologije zbiranja podatkov. Prvič je taka rekonstrukcija opravljena za območje Kranjske in Štajerske iz avstrijskega popisa 1910, ko imamo na voljo le posredne podatke o etnični pripadnosti prebivalstva. Prispevek predstavlja metodologijo za rekonstrukcijo teh podatkov in rekonstruirane podatke iz jugoslovanskih popisov 1921 in 1931 za teritorij v današnjih mejah Slovenije in za obmejno območje ob slovensko-hrvaški meji. Opravljena je tudi prostorska rekonstrukcija podatkov na raven upravnih enot v obmejnem pasu s Hrvaško. Prvič je predstavljena ocena števila Hrvatov na ozemlju današnje Slovenije za vse popise v nizu 1910–2002. Na podlagi analize rekonstruiranih podatkov popisov prebivalstva so opredeljena območja zgodovinske in tradicionalne prisotnosti Hrvatov za aplikacijo teritorialne manjšinske zaščite. Čeprav bi bila na primeru Hrvatov v Sloveniji mogoča aplikacija koncepta narodno mešanega območja po vzoru Madžarov in Italijanov, je splošnejša rešitev v obliki regionalno zaščitene kulturne pokrajine posebne kulturne vrednosti in specifičnega historičnega ter etnično-demografskega razvoja primernejša.

Ključne besede: Hrvati v Sloveniji, Kranjska, Štajerska, Prekmurje, slovensko-hrvaška meja, manjšinska zaščita, popisi prebivalstva 1910–2002

1 Uvod

Slovensko državno ozemlje meji na štiri države (Avstrija, Hrvaška, Italija, Madžarska), katerih naslovne narodne skupnosti kot manjšine prebivajo tudi v Sloveniji. Med njimi sta le dve narodni skupnosti (Madžari in Italijani) eksplicitno navedeni v Ustavi Republike Slovenije in tudi izdatno zaščiteni vključno s teritorialnim principom v obliki narodno mešanih območij – NMO (Josipovič 2014). Nemško-govoreče skupnosti oziroma tako imenovanih Staroavstrijcev in Nemcev v slovenski ustavi ni, kar lahko v največji meri pripišemo obračunu z nacifašizmom in kolektivnim izgonom po drugi svetovni vojni (Grafenauer 2014). Kljub mnogo večji številčni zastopanosti in prav tako zgodovinski in tradicionalni prisotnosti ter najdaljši medsebojni državni meji ni niti Hrvatov (Josipovič 2014). Temeljni vzrok za to leži v pozni nacionalni emancipaciji in delitvi med etnijama šele v 19. stoletju (Josipovič 2023). Zato komaj razpad jugoslovanske federacije sproži vprašanje medsebojnega priznanja Hrvatov v Sloveniji in Slovencev na Hrvaškem. Medtem ko so slednji na Hrvaškem ustavno priznani, Slovenija na tem področju v svojo ustavo ni posegala. Vzroke za nenavaden, zunaj ustavni manjšinski položaj Hrvatov lahko delno pripišemo dediščini razpada nekdanje Jugoslavije, ko se je večinske narode nekdanjih republik, med drugim Hrvate, metalo v isti koš. Dediščina istega pristopa je tudi kolektivno priznavanje kulturnih pravic Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov v Sloveniji z zakonom iz 2024 (ZUKPPNS). Vendar raziskave kažejo, da Hrvatov ni mogoče uvrstiti v skupino »novih narodnih manjšin«, temveč med »zgodovinske (klasične) narodne manjšine« (Komac 2020). K temu stremi tudi hrvaška država, ki v zadnjem času okrepljeno zasleduje cilje izboljšanja manjšinskega varstva Hrvatov v Sloveniji. V uradni izjavi hrvaškega Sabora z dne 13. 11. 2025 je predsednica Odbora za Hrvate v tujini, Zdravka Bušić, poudarila, da Hrvati v Sloveniji nimajo statusa narodne manjšine, ki bi ga določal zakon, prav tako ne morejo uveljavljati pravic, določenih z zakonom, ki bi se nanašal na hrvaško narodno manjšino. Izrazila je zavezanost hrvaške politike k reševanju tega vprašanja, saj je priznanje statusa Hrvatov kot narodne manjšine v Republiki Sloveniji odprto še od leta 1991 (Bušić 2025). Posebej je izpostavila naslednje:

V Republiki Sloveniji je status narodne manjšine zagotovljen z Ustavo Republike Slovenije, zato je Italijanom in Madžarom status narodne manjšine priznan kot *avtohtonima narodnima skupnostima*, kar je zapisano v 64. členu Ustave Republike Slovenije in imata po enega predstavnika v Državnem zboru. Ker se hrvaška skupnost v Sloveniji šteje za *stoletja staro avtohtono skupnost*, so bile na dvostranski ravni kot tudi s strani hrvaške skupnosti napram institucijam Republike Slovenije izvedene različne kontinuirane aktivnosti in pobude, da bi Hrvate v Sloveniji z Ustavo priznali

kot narodno manjšino, vendar to doslej ni prineslo želenega izida (Bušić 2025; poudarki dodani).

Namen tega članka je zato osvetliti zgodovinsko in tradicionalno prisotnost Hrvatov v Sloveniji s poudarkom na obmejnem območju ob slovensko-hrvaški meji po letu 1900. Medtem ko so bili delno že obdelani podatki popisov v obdobju Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev in Kraljevine Jugoslavije, v raziskavo dodajamo še podroben pregled zadnjega avstrijskega popisa iz 1910 na ravni sodnih okrajev in naselij, v katerem smo rekonstruirali prekomajno gibanje prebivalstva in prisotnost Hrvatov v obmejnem pasu.

Slovensko-hrvaška meja predstavlja zgodovinsko trajnejšo mejo germanškega prodora proti osrčju Jugovzhodne Evrope. Prodor se je začel s padcem pod frankovsko nadoblast najprej Karantanije v 8. stoletju in nato še Spodnje Panonije v 9. stoletju. Tej sili se je sprva zoperstavila ogrska širitev iz osrednjega dela Panonske nižine in v svojem največjem obsegu dosegla obronke Vzhodnih Alp prav na območju današnje severovzhodne Slovenije. Današnja meja se je na večini odsekov administrativno izoblikovala med 13. in 17. stoletjem (Josipovič 2005). Sicer je bil slovenski etnični prostor skozi zadnji dve stoletji najjasneje definiran proti severu in zahodu, torej proti Germanom in Romanom, proti vzhodu ali jugu pa bistveno manj ali sploh nič (Zajc 2006). Na postopno zaustavljanje germanske prostorske širitve proti evropskemu jugovzhodu je od 14. stoletja dalje odločilno vplivalo osmansko prodiranje v nasprotni smeri – proti severozahodu in Alpam. Vmesni prostor med obema hegemonoma je predstavljala srednjeveška Hrvaška s Slavonijo, ki je s svojim geopolitičnim položajem štela mejo Svetega Rimskega cesarstva nemškega ljudstva. Posledično se je ozemlje Hrvaške z reduciralo na »ostanke ostankov (*reliquiae reliquiarum*) nekoč slavnega Hrvaškega kraljestva«, medtem ko se je osmanska meja močno približala svetorimski meji (Josipovič 2005; 2020). To je politično-geografska osnova za nastanek današnje meje, ki je tako globoko posegla v zahodni del južnoslovanskega prostora enotne populacije, da je pogojila nastanek Slovencev in Hrvatov ter etnične razlike med njimi (Josipovič 2024). Danes si večina prebivalstva obeh držav zamišlja Slovence in Hrvate kot etnično ločeni »zamišljeni« skupnosti (Anderson 2007), temu pa sta sledila tudi oba nacionalna narativa. Danes v Sloveniji namreč velja, da naj bi se predniki Slovencev na to območje priselili v 6. stoletju, medtem ko naj bi se po hrvaškem narativu predniki Hrvatov na Hrvaško naselili v 7. stoletju (Josipovič 2024). Prav percepcije, ki so prevladale najprej v narodnih elitah poznega 19. in zgodnjega 20. stoletja in nato postopno med množicami, so privedle do potrebe po ukvarjanju z vprašanji etnične pripadnosti in konkretne raziskovalne problematike.

2 Metodološki okvir za opredelitev prostorske razporeditve Hrvatov v Sloveniji

Tako Hrvati kot Slovenci so pozno stopili na oder evropskih narodnih gibanj. Morda bi še kasneje, ali pa sploh ne, če se Hrvati ne bi bili prisiljeni zateči k spremembi uradnega hrvaškega kajkavskega standarda v novoštokavski na dubrovniški osnovi (Josipovič 2024), ali pa bi dosegli zedinjenje s Slovenci, kakor si ga je zamišljal Kopitar (Zajc 2006, 26). Od leta 1835 je prehod od kajkavskega k štokavsko-ijekavskemu jeziku vodil Ljudevit Gaj, posledično pa je med Slovenci v letih 1835–1852 nastopil ilirizem, katerega glavni protagonist je bil Stanko Vraz (Zajc 2006, 59). Na Kranjskem je do konca ilirskega obdobja jezik slonel izključno na kranjščini, šele v dolgem obdobju prilagajanja in usvajanja koroških, štajerskih in prekmurskih elementov jezika (do Levčeve slovnice 1899) se Slovenci poenotijo o knjižni formi (Breznik 1924, 1–6), ki pa še vedno temelji na gorenjski predlogi Paglovčevih besedil (Orožen 2001). Slovenski knjižni jezik zato ostaja centraliziran na osrednjeslovenski normi ter premalo upošteva variantnost, še posebej vzhodno slovensko, kljub bogati književni tradiciji do 1919 (Tivadar 2022). Vzporedno s temi procesi so potekale globoke družbeno-politične spremembe, ki so se iztekale v marčno revolucijo 1848. Ta pa je emancipirala narodno vprašanje in na območju Habsburške monarhije že leta 1857 uvedla moderne popise prebivalstva. Pravi ti popisi so osnova za spremljanje števila in geografske porazdelitve Hrvatov v Sloveniji. Popisni podatki od druge polovice 19. stoletja so razlikovali bodisi govorjeni jezik prebivalstva bodisi njegovo veroizpoved, od srede 20. stoletja pa tudi že etnično samoopredelitev posameznikov, mestoma še vedno kolektivno pripisano s strani tretjih oseb (Josipovič 2014). Na Ogrskem je bila v uporabi drugačna metodologija, ki je v etničnem smislu prebivalstvo ločevala po maternem jeziku in ne občevalnem. Zato imamo za nekdanja ogrska območja današnje Slovenije (Prekmurje in Razkrižje oziroma Razkriški kot) kakovostnejše podatke in je mogoča podrobnejša analiza za daljše obdobje, začenši z davčnim popisom kmečkih gospodarjev leta 1787 (Kocsis 2005). Podoben popis so na Ogrskem izvedli leta 1828, a so podatki registrirali le Madžare, Nemce in Slovence, ne pa tudi Hrvatov, ki so bili prikazani kot skupina »ostalo«, saj drugih jezikov niso zabeležili (prav tam; tabela 1).

Tabela 1: Hrvati v Prekmurju po popisih v obdobju 1787–2002

1787	1828**	1880*	1890*	1900*	1910*	1921*	1931*	1941*
460	265	250	213	151	163	331	552	355
1,1 %	0,6 %	0,3 %	0,3 %	0,2 %	0,2 %	0,4 %	0,6 %	0,4 %
1948	1953	1961	1971	1981	1991	1991*	2002	2002*
574	841	807	1.021	1.516	1.513	1.790	920	1.511
0,6 %	0,9 %	0,9 %	1,1 %	1,6 %	1,7 %	2,0 %	1,1 %	1,8 %

Vir: Kocsis 2005.

*število Hrvatov po maternem jeziku

**preračun števila Hrvatov

3 Posebnosti avstrijskih popisov prebivalstva

3.1 Primer popisa 1910 na Kranjskem

V obdobju 1880–1910 se popisna metodologija močno izboljša glede na popisa 1857 in 1869, saj omogoča natančno analizo demografskih sprememb tudi na ravni naselij ter zaselkov. Za razliko od ogrskih popisov, ki beležijo materni jezik in so za sklepanje na etnično strukturo metodološko primernejši, so avstrijski popisi beležili le občevalni jezik, kar je spričo statusa dominantnega uradnega jezika izkrivljalo dejanska etnična razmerja na terenu. Kadar je šlo za analizo prebivalstev, kjer je etnični razloček predstavljala tudi veroizpoved, si je bilo mogoče pomagati tudi s križanjem teh podatkov. Kadar pa je bila veroizpoved različnih etničnih ali jezikovnih skupin enaka, pa smo z metodo občevalnega jezika ugotavljali bolj prevlado družbeno dominantnejše skupine kot pa dejanske etničnodemografske spremembe. Če vzamemo za primer avstrijski popis iz leta 1910, lahko opazujemo filigransko natančnost spremljanja sprememb obsega naselij, kljub temu pa je metodološko zelo problematičen in neeksakten, namreč jezikovno in etnično neopredeljena skupina »tujcev« onemogoča temeljitejšo analizo in zahteva poznavanje lokalnih etnično-jezikovnih in selitvenih razmer. Poleg tega vlada tudi terminološka zmeda na področju poimenovanja občevalnih jezikov.

Poseben problem je kategorija »tujcev«, ki to dejansko niso. Tako imenovani *Staatsfremde* (»tujci«) so bili na Kranjskem skoncentrirani v sodnih okrajih, zlasti ob meji s Hrvaško, kjer so med njimi skoraj izključno katoliki (tabela 2). Glede na predhodne analize (Josipovič et al. 2024) je mogoče sklepati, da gre pri tem v največji meri za prekomejne ženitve, saj jezika priseljenih prebivalcev niso statistično opredeljevali, pač pa le veroizpoved kot stabilnejšo kategorijo. Posledično je zato relativno malo oseb s »hrvaškim« jezikom, saj

gre za osebe z domovinsko pravico v avstrijskem delu Dvojne monarhije, na hrvaški strani pa so bili obravnavani kot ogrski državljani. Zato so Prekmurci, Hrvati, Slovaki itd. obravnavani kot »tujci«, prebivalci iz avstrijskega dela, npr. Čehi, Moravci, Poljaki in Rusini, pa ne.

Tudi jezikovno opredelitev kot »serbisch-kroatische Umgangssprache« (»srbsko-hrvatski občevalni jezik«) moramo razumeti kot štokavsko narečje hrvaščine in ne kajkavščine, ki je v popisih na Štajerskem sistematično vodena kot slovenski jezik, k čemur se še vrnemo v nadaljevanju. Vendar tudi na Štajerskem lahko zlasti v obmejnih sodnih okrajih s Hrvaško beležimo večjo koncentracijo katoliških »Staatsfremde« iz ogrskega dela monarhije. Tako so vsi kajkavski Hrvati in Prekmurci v obmejnih perifernih okrajih Štajerske šteti kot tujci in nerazvrščeni po jeziku, tamkaj rojeni Hrvati in Prekmurci pa so brez izjeme šteti k slovenskemu jeziku. Na Kranjskem je bila situacija drugačna zaradi kontakta s štokavsko in deloma čakavsko populacijo na območju Bele krajine in Žumberka ter Istre, medtem ko je Štajerska v celoti mejila na kajkavsko Hrvaško (Josipovič 2007). Na Kranjskem je zato največja koncentracija »srbsko-hrvatskega«, torej štokavske hrvaščine, v Beli krajini ob meji s štokavsko-čakavskim Žumberkom, na Kočevskem pa ne zaradi bližine kajkavskega Gorskega kotarja.

Tabela 2: Prisotno prebivalstvo po veroizpovedi, Kranjska, 1910, politični okraji

	Skupaj	Rimokatoliki	Grkokatoliki	Evangeliki	Izraeliti	Grško-vzhodni	Drugi
Ljubljana, mesto	46.630	46.008	23	386	116	64	33
Postojna	43.200	43.171	0	24	1	0	4
Kočevje	41.708	41.665	9	32	0	0	2
Krško	55.640	55.580	47	10	3	0	0
Kranj	53.356	53.333	0	14	3	2	4
Ljubljana, okolica	62.072	62.008	0	51	6	2	5
Litija	36.579	36.557	2	17	2	0	1
Logatec	41.009	41.004	0	5	0	0	0
Radovljica	34.028	33.936	10	73	3	3	3
Rudolfovo	47.387	47.351	2	18	8	2	6
Kamnik	39.561	39.552	0	5	4	0	0
Črnomelj	24.755	24.143	380	0	0	230	2
Kranjska, skupaj	525.925	524.308	473	635	146	303	60

Vir: Popis 1910; preračuni avtorja.

Invencija »srbsko-hrvaškega« jezika je invencija avstrijske statistike pod vplivom začetnika sistematičnih popisov v Habsburški monarhiji, Karla pl. Czoerniga (1855), ki je hrvaško Slavonijo razmejil na kajkavske

Sloveno-Hrvate in štokavske Srbo-Hrvate (Zajc 2006, 104). Od tod popisni naziv občevalnega jezika, ki pa ne pomeni tudi etnične oznake. To delitev otežuje še eno dejstvo, in sicer da so občevalni jezik ugotavljali le za »Staatsangehörige« – državljane Cislitvanije – ne pa tudi za »Staatsfremde« – priseljene z ogrske strani meje (tabela 3). Kadar je število »tujcev« majhno, je mogoče iz srbsko-hrvaškega jezika sklepati tudi na etnično pripadnost, seveda le če vnaprej prisojamo pripadnost pravoslavju kot nosilcu »srbstva« in katolištvu kot nosilcu »hrvaštva«. Tu pa nastopi drug problem, saj gre za de facto isto pretežno štokavsko ijekavsko narečje. Trčita namreč koncepta »narodnosti« oziroma etnične pripadnosti, kjer en koncept temelji na maternem jeziku (npr. pri Hrvatih ali Slovencih), drugi pa na eksteritorialni pripadnosti avtokefalni cerkvi. Prav to neskladje in zmeda iz 19. stoletja sta pripeljala do na videz nerešljivega hrvaško-srbskega versko-etničnega problema na območju Zahodnega Balkana (Josipović 2024).

Tabela 3: Državljeni Cislitvanije po občevalnem jeziku in tujci, Kranjska, 1910, politični okraji

	Državljeni po občevalnem jeziku				Skupaj		
	nemški	slovenski	srbsko-hrvatski	drugi	državljeni	tujci	delež tujcev
Ljubljana, mesto	6.742	37.818	113	738	45.411	1.219	2,68 %
Postojna	121	42.807	1	56	42.985	215	0,50 %
Kočevje	13.608	26.717	5	20	40.350	1.358	3,37 %
Krško	87	54.818	1	40	54.946	694	1,26 %
Kranj	445	52.725	13	39	53.222	134	0,25 %
Ljubljana, okolica	391	61.290	0	108	61.789	283	0,46 %
Litija	369	35.900	0	11	36.280	299	0,82 %
Logatec	209	40.584	2	65	40.860	149	0,36 %
Radovljica	1.690	31.917	23	43	33.673	355	1,05 %
Rudolfovo	2.977	44.122	3	40	47.142	245	0,52 %
Kamnik	481	38.971	3	23	39.478	83	0,21 %
Črnomelj	765	23.285	41	30	24.121	634	2,63 %
Kranjska, skupaj	27.885	490.954	205	1.213	520.257	5.668	1,09 %

Vir: Popis 1910, preračuni avtorja.

Deleži »tujcev« so najvišji v političnih okrajih Kočevje (3,37 %), Ljubljana – mesto (2,68 %) in Črnomelj (2,63 %). Hkrati je število govorcev srbsko-hrvatskega (»serbisch-kroatisch«) jezika zelo nizko. Še najvišje je v Ljubljani kot glavnem mestu. Pričakovali bi ga več tudi v Črnomlju (primerjaj tabeli 2 in 3), kjer je tradicionalno naseljeno uskoško prebivalstvo v naselju Bojanci (203 prebivalci izključno grško-vzhodne veroizpovedi), a jim je bil pripisan izključno slovenski občevalni jezik (191 oseb). V tistem

času je bila sosednja občina Marindol del Ogrske, zato so priseljeni oziroma priženjeni s tega območja (12 oseb) vsi zavedeni kot tujci grško-vzhodne veroizpovedi (torej pravoslavne). Tako je 41 oseb s srbsko-hrvatskim jezikom izven pravoslavnega območja prebivalo v sodnem okraju Metlika (34 oseb), preostanek (7 oseb) pa v sodnem okraju Črnomelj. Zato je najverjetneje, da so ti prebivalci grko- ali rimokatoliki. Ob skupno 380 grkokatolikih bi jih bilo med njimi največ 11 odstotkov z eksplicitno štokavščino oziroma hrvaškim občevalnim jezikom, vsi ostali (89 %) pa s slovenskim. Ker ne moremo neposredno primerjati obeh popisnih tabel, lahko z metodo izključevanja izvemo tudi, da je vsaj 619 od vseh preostalih 622 tujcev rimo- in grkokatolikov, saj so le trije pravoslavni prebivalci prisotni v sodnem okraju Metlika.

Kočevje je poseben primer, saj je periferno in težko dostopno območje, ki ga z »ogrske« strani obdaja gozdnato in nedostopno območje Gorskega kotarja s kajkavskim prebivalstvom. Pogled na tabeli 2 in 3 nam pokaže, da je na območju političnega okraja Kočevje le 9 grkokatolikov med vsemi prisotnimi prebivalci leta 1910, medtem ko pravoslavnih ni, ter le 5 oseb s hrvaškim občevalnim jezikom, zato pa je kar 1358 tujcev. Glede na to, da je bilo kljub izseljevanju Kočevarjev število nemško govorečih skozi več popisov v obdobju 1880–1910 stabilno, ni moglo iti za priselitve iz Nemčije ali Italije, temveč večinoma za »tujce« s sosednjega brega Kolpe in Čebanke, katerih občevalnega jezika niso popisovali. Večina (1212) ali 6,3 % jih je prebivala v obmejnem sodnem okraju Kočevje, 119 v Ribnici in 27 v Velikih Laščah. Podroben pregled pokaže, da »tujci« najvišje deleže dosegajo ne le v obmejnih občinah, temveč tudi po notranjosti Kočevske (tabela 4). Deleži so ponekod presenetljivo visoki in korelirajo z deleži, ki so jih Hrvati dosegali na popisu 1921 (slika 1) in na kasnejših popisih upoštevajoč izgube obeh svetovnih vojn in izseljevanje (Josipović 2023). V kar šestih naseljih presegajo polovico lokalnega prebivalstva, v petnajstih pa petino prebivalstva. Večina teh naselij je v neposrednem obmejnem pasu ob mejnima rekama Kolpi in Čebranki (tabela 4).

Ker za tujce nimamo podatkov o jeziku ali kraju rojstva in ker gre za gozdno območje, ni povsem izključeno, da so poleg domačinov iz Gorskega kotarja tja prihajali tudi gozdarski delavci iz Slavonije, čeravno je bil migracijski tok gozdarjev iz Kranjske proti Slavoniji močnejši (Lazanin 2024; Riman 2019). Vseeno je mogoče podati oceno, da je med 80 in 90 odstotkov tujcev na območju Kočevske Hrvatov. Skupno ocenjeno število Hrvatov v političnem okraju Kočevje za leto 1910 bi po konservativnejši oceni znašalo najmanj 1086 oseb. To se sklada tudi z ugotovitvami analize za naselja na hrvaški strani obmejnega pasu Zgornjega Obkolpja in Kočevske (Josipović et al. 2024). Gre za vzajemnost prekomejnega komuniciranja in sodelovanja z globokimi vezmi, ki sta v preteklosti od marčne revolucije prerasla v tradicionalno »izmenjavo« prebivalstva. Deleži prekomejnih priselitev so v lokalnem prebivalstvu dosegali od 20 do 30 odstotkov (prav tam).

Tabela 4: Delež »tujcev« v občinah in izbranih naseljih v političnem okraju Kočevje, 1910

Občina / Sodni okraj (S.O.)	Naselje	Skupaj	Tujci	Delež tujcev	Občina / S.O.	Naselje	Skupaj	Tujci	Delež tujcev
Kočevje, S.O.		19203	1212	6,31 %	Osilnica		1154	233	20,19 %
Stari Log		899	66	7,34 %		Grintovec	30	12	40,00 %
	Cesta*	83	59	71,08 %		Ložec*	29	18	62,07 %
Banja Loka		1128	64	5,67 %		Malinišče*	11	7	63,64 %
	Stružnica*	39	24	61,54 %		Osilnica	167	37	22,16 %
Polom		460	6	1,30 %		Padovo	54	15	27,78 %
	Vrbovec	77	6	7,79 %		Papeži	45	13	28,89 %
Fara		1488	149	10,01 %		Črni Potok	99	14	14,14 %
	Petrina	84	20	23,81 %		Sela	64	20	31,25 %
	Pirče	127	42	33,07 %		Strojiči*	18	9	50,00 %
	Slavski Laz	107	17	15,89 %		Belica	54	16	29,63 %
	Vas	154	20	12,99 %		Bezgovica*	46	24	52,17 %
Gotenica		377	5	1,33 %		Bezgarji	55	6	10,91 %
Kočevje		2531	315	12,45 %		Bosljiva Loka	113	17	15,04 %
Knežja Lipa		201	1	0,50 %	Kočevska Reka		176	15	8,52 %
Novi Lazi		657	19	2,89 %	Črni Potok		266	0	0,00 %
Koče		290	11	3,79 %	Sela		1311	26	1,98 %
	Mlaka	82	10	12,20 %	Draga		833	52	6,24 %
Livold		655	33	5,04 %		Podpreska	234	29	12,39 %
	Livold	327	23	7,03 %		Novi Kot	267	15	5,62 %
Mala Gora		614	10	1,63 %	Briga		302	21	6,95 %
Stara Gora		1254	48	3,83 %		Preža	73	11	15,07 %
Mozelj		1158	39	3,37 %	Nemška Loka		251	0	0,00 %
	Ferdreng	101	13	12,87 %	Špodnji Log		289	3	1,04 %
Mahovnik		297	1	0,34 %	Ribnica, S.O.		13062	119	0,91 %
Borovec		298	32	10,74 %	Dolenja vas		2195	86	3,92 %
Koprivnik		1334	22	1,65 %		Grčarske Ravne	174	76	43,68 %
	Koprivnik	295	22	7,46 %	Velike Lašče, S.O.		9443	27	0,29 %
Trava		680	41	6,03 %	Videm		1622	10	0,62 %
	Podplanina	142	28	19,72 %		Predstruge	90	4	4,44 %

Vir: Popis 1910; preračuni in analize avtorja.

Opomba: s simbolom * so označeni kraji z nadpolovičnim deležem tujcev.

V novomeškem političnem okraju prav tako obstajajo območja z nadpolovičnim deležem, in sicer na območju Kočevskega Roga (občina Poljane, naselje Rog s 55 tujci od 99 prebivalcev). Zanimiv primer je naselje Begunje na Gorenjskem v političnem okraju Radovljica, ki ima izključno katoliško prebivalstvo. Med njimi je 10 grkokatolikov, v skupini »drugi« občevalni jezik (22 oseb) pa ima kar 18 oseb (81,8 %) hrvaški občevalni jezik.

Za obmejni pas ob hrvaški meji je pomemben tudi politični okraj Krško, ki sega v območje vzhodnih Gorjancev in in do meje z Žumberkom. Med 41 prebivalci z »drugim« občevalnim jezikom je le ena oseba s hrvaškim jezikom, pri čemer v okraju ni pravoslavnih. Obmejna lega ob Savi do sotočja z Bregano je torišče živahnega prekomejnega »prelivanja« prebivalstva s sosednjo Hrvaško, saj je bilo tam ob popisu 694 ali 1,26 % »tujcev«. Bližina Žumberka pojasnjuje relativno visoko število (47 oseb) ali 12 % vseh grkokatolikov na Kranjskem. Več kot polovica tujcev (345 oseb) je v sodnem okraju Kostanjevica, kjer je tudi 41 grkokatolikov, pravoslavnih pa ni. V obmejni občini Velika Dolina jih je bilo v naseljih Bregana¹, Nova vas, Perišče, Obrežje, Jesenice, Rajec skupaj 65 od 71 oseb. Nadpolovični delež (70,3 %) so dosegali v naselju Drča (64 od 91 prebivalcev) znaten delež pa še v Apneniku v občini Šentjernej. V občini Kostanjevica pa so najvišje deleže dosegali v Opatovi Gori (100 %), Globočici, Gradinju, Jablanicah in Prušnji vasi ter v občini Podbočje v Bušечи vasi, Brezovici in Starem Gradu. Celotno območje spada v Čačarijo, kakor jo je opredelil Peter Kozler in kjer govore čakavico in »bolj hervaški« (Zajc 2006, 101).

3.2 Primer popisa 1910 na Štajerskem

Na Štajerskem je bila situacija precej drugačna. Eksplicitne navedbe za hrvaški jezik (ali serbisch-kroatisch) v obmejnih sodnih okrajih sploh ni bilo. Edina izjema celotne dežele Štajerske je mesto Gradec, ki sicer ne leži na območju današnje Slovenije, je pa metodološko pomembno kot načelo za obdelavo podatkov in kategorizacije na ravni celotne dežele. Zaradi lažje predstave, kako podrobna je bila členitev, navajamo podatke o verski in jezikovni strukturi. Med 151.781 navzočimi prebivalci je sicer velika večina (141.083 ali 93 %) katolikov (od tega 140.924 rimokatolikov, 152 grkokatolikov in 7 armenskih katolikov). Sledijo evangeličani (6811), judi (1971) in 1916 pripadnikov drugih veroizpovedi (med njimi 525 starokatolikov, 801 grško-pravoslavnih, 37 armensko-pravoslavnih, 28 anglikancev, 5 menonitov, 325 muslimanov, 15 drugih in 180 ljudi brez veroizpovedi). Po občevalnem jeziku med državljani – kajti, kot že rečeno, občevalnega jezika med »tujci« niso popisovali – je bilo

1 Bregana se je po prvi svetovni vojni preimenovala v Bregansko selo, po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 pa v Slovensko vas.

največ nemško govorečih (135.905), sledijo slovensko govoreči (1050) in drugi (586). Med temi je bilo 228 češko govorečih, 60 poljsko, 46 rusinsko, 90 »srbsko-hrvaško«, 160 »italijansko-ladinsko« ter 2 romunsko govoreča. Tujcev je bilo 14.240 ali 9,4 %. Poudariti je treba, da je bilo med navzoče prebivalstvo šteto tudi vojaštvo (5274 vojakov), med katerimi je bilo 1454 »tujcev«, torej iz ogrskega dela monarhije, zato med jeziki nimamo prisotne madžarščine. Preglednica 5 nam kaže, da »srbsko-hrvatskega« občevalnega jezika v obmejnem pasu sploh ni, kar potrjuje tezo o prištevanju kajkavske hrvaščine k pogovorni slovenščini. Med »tujci« najdemo podobne deleže kot na Kranjskem v obmejnih okrajih. Na Štajerskem izstopata obmejna okraja Ljutomer (6,33 %) in Ormož (4,22 %), v povprečju pa je v obmejnem pasu delež »tujcev« 2,51 % (tabela 5).

Tabela 5: Državljeni Cislitvanije po občevalnem jeziku in tujci, Štajerska, mesto Gradec in sodni okraji ob meji s Hrvaško, 1910

	Državljeni po občevalnem jeziku				Skupaj		
	nemški	slovenski	srbsko-hrvatski	drugi	državljeni	tujci	delež tujcev
Gradec, mesto	135.905	1.050	90	496	151.781	14.240	9,38 %
Ljutomer	666	13.080	–	1	14.676	929	6,33 %
Ormož	770	19.145	–	–	20.792	877	4,22 %
Ptuj, mesto	3.672	608	–	24	4.631	327	7,06 %
Ptuj	1.475	46.870	–	6	49.014	663	1,35 %
Rogatec	933	10.922	–	1	12.199	343	2,81 %
Šmarje pri Jelšah	128	17.472	–	–	17.745	145	0,82 %
Kozje	79	17.931	–	1	18.300	289	1,58 %
Sevnica (del)*	3	1.809	–	7	1.876	57	3,04 %
Brežice	870	19.221	–	20	20.488	377	1,84 %
Štajerska – obmejni del	8.596	147.058	0	60	159.721	4.007	2,51 %

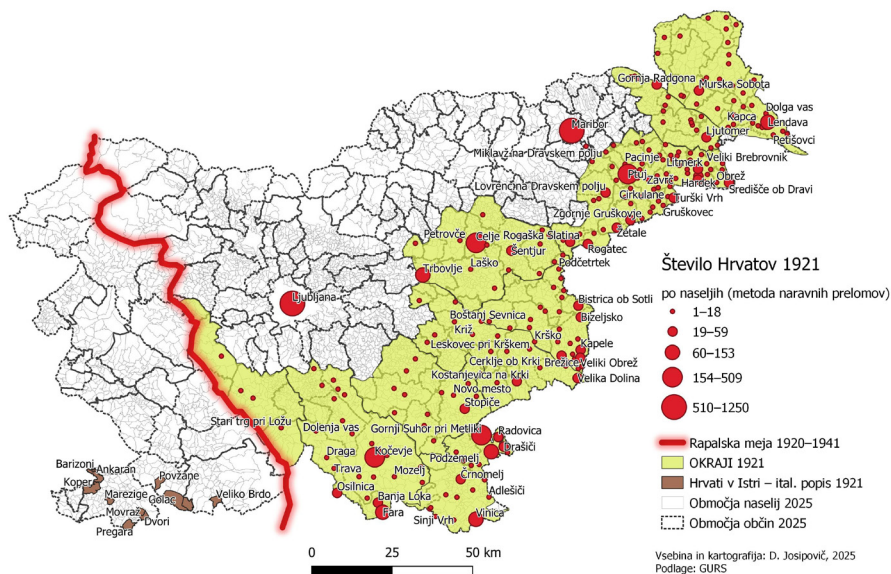
Vir: Popis 1910, preračuni avtorja.

* del sodnega okraja, ki sodi v obmejno območje današnje krške upravne enote

Zaradi homogene verske strukture (velika večina rimokatolikov) med navzočim prebivalstvom lahko ocenimo, da je vsaj 90 odstotkov »tujcev« dejansko priseljenih iz obmejnih delov Hrvaške. Med priseljene s Hrvaške pa lahko zaradi homogene etnične strukture pripišemo najmanj 90 odstotkov Hrvatov. Na podlagi tega deleža lahko ocenimo skupno število Hrvatov v štajerskem obmejnem pasu na 3.246. Na Kranjskem je ta delež približno 60 odstotkov vseh »tujcev«, skupaj s tistimi, za katere je bil eksplicitno naveden hrvaški jezik v območjih, kjer ni bilo pravoslavnega prebivalstva. To je seveda mnogo manj od števila Hrvatov na Kranjskem po Czoernigovi »etnografski

karti«, ko jih je leta 1851 naštel 17.583. Takrat je bilo k Hrvatom šteto celotno prebivalstvo ob zgornji Kolpi in Čebranki (Kostelsko) ter vsa Bela krajina južno od Črnomlja (Adlešiči, Bitoraj, Dragatuš, Vinica, Radenci, Predgrad, Stari trg, Zagozdac idr.), kot prehodno območje pa je bil označen del metliškega okraja poseljen pretežno z grkokatoliki (Czoernig 1855). Spremenjena popisna metodologija v obdobju 1880–1910 je ob uporabi metode »občevalnega jezika« navidezno privedla do večinske utrditve slovenščine (razen na Kočevskem) na ozemlju vse do kranjske deželne meje, zato lahko iz statističnih podatkov razbiramo le prekomejne priselitve iz ogrskega dela, ne pa dejanske etnične ali jezikovne strukture prebivalstva. Razpad Avstro-Ogrske in nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev privede do drugačne popisne metodologije, ta pa »naenkrat« prikaže številčno hrvaško prisotnost po obsežnem območju vzdolž celotne meje med Dravsko in Savsko banovino (1929–1939), še prej (1918–1929) pa med Ljubljansko in Mariborsko na eni ter Karlovško, Zagrebško in Varaždinsko veliko županijo na drugi strani (slika 1).

Slika 1: Geografska distribucija Hrvatov po občinah in naseljih po popisu 1921 v obmejnih okrajih in glavnih mestih velikih županij (oblasti)

Vir: Popis 1921; preračuni avtorja.

4 Sumarni pregled gibanja števila Hrvatov 1921–2002 v obmejnem pasu ob slovensko-hrvaški meji

Upoštevajoč navedene podatke in izvedene analize za območje Kranjske, Štajerske, Prekmurja in Istre (v okviru današnjega ozemlja Slovenije) lahko število Hrvatov na Kranjskem leta 1910 ocenimo na okrog 3.500, na Štajerskem okrog 3.246, v ogrskem delu (Prekmurje z Razkrižjem) na 1.683 in v Istri 1.016. Skupno za leto 1910 število Hrvatov v današnjih mejah Slovenije znaša 9443. Pri tem niso upoštevani maloštevilni Hrvati na Goriškem in Koroškem. To je več kot leta 1921, ko jih je bilo okrog 8.500, kar pa je razumljivo glede na krvni davek prve svetovne vojne. Prostorska distribucija leta 1921 zato ne sme presenetiti, saj gre za kontinuiteto razvoja izpred prve svetovne vojne in ne za nek popolnoma nov pojav.

V že opravljenih analizah (Josipovič & Kržišnik Bukić 2010; Josipovič 2023) smo analizirali število Hrvatov v Sloveniji, še posebej po drugi svetovni vojni, te podatke pa dopolnjujemo s predvojnimi podatki, začeni z rezultati prikazane analize popisa 1910, predvsem pa s podrobno prostorsko razporeditvijo po upravnih enotah ob slovensko-hrvaški meji (tabela 6).

Na podlagi vseh predstavljenih podatkov lahko razvidimo območja naselij z dolgotrajno in tradicionalno navzočnostjo hrvaškega etničnega elementa v popisih, pretežno vezana na historične regije: slovenska Istra, Kočevska, Bela krajina, Spodnje Posavje, slovenski del Medžimurja in dolnje Prekmurje. Vsa ta območja, ki so hkrati tudi obmejna območja, lahko označimo za narodnostno mešana območja (NMO), ki se deloma ali v celoti prekrivajo z območjem italijanske narodne manjšine v Istri in madžarske v Prekmurju. Pri tem se zaradi obsežnosti problematike nismo podrobneje lotili drugih območij (izven NMO), saj je mogoče beležiti številčno populacijo Hrvatov tudi po drugih regijah Slovenije. V obdobju do prve svetovne vojne sta to Goriška in Koroška, v obdobju do druge svetovne vojne pa preostanek Dravske banovine (okraji, ki ne ležijo ob slovensko-hrvaški meji). Za obdobje po letu 1945 do 2002 (tabela 6) povzemamo rezultate raziskovanj o slovensko-hrvaškem obmejnem prostoru 1971–2002 (Josipovič & Kržišnik-Bukić, 2010), medtem ko smo v tukajšnji analizi na novo rekonstruirali meje upravnih enot še za celotno obdobje 1921–1961 in tako dopolnili niz 1921–2002. Na ta način je omogočena neposredna primerjava gibanja števila Hrvatov na posameznih podobmočjih, ki ustrezajo današnjim območjem upravnih enot v Republiki Sloveniji.

Tabela 6: Število Hrvatov v obmejnem pasu na območju tradicionalne poselitve v zadnjih 100 letih

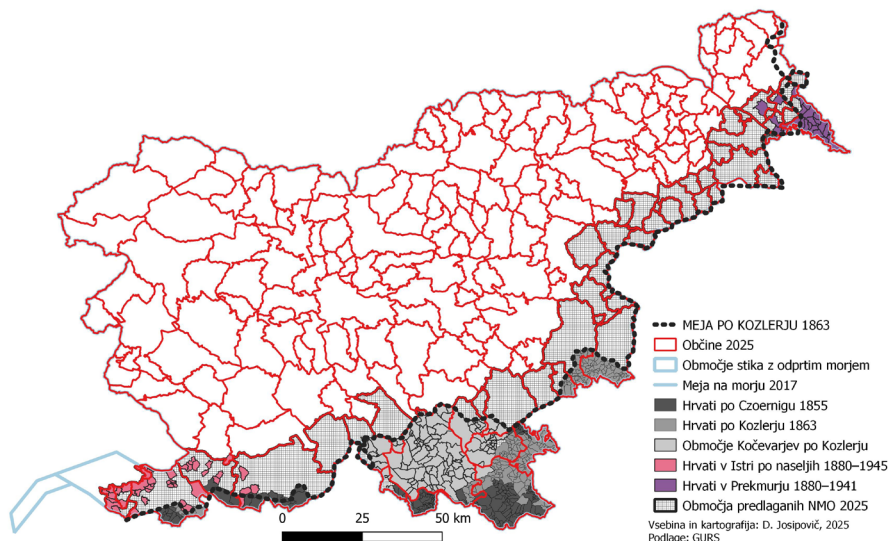
Občina / upravna enota	Prebivalstvo 2002	Hrvaški materni jezik 2002	(% hrv. mat. j. (od opred.)	Število Hrvatov								
				2002	1991	1981	1971	1961	1953	1948	1931	1921
Lendava	23.660	901	3,87	593	867	904	653	593	635	411	480	256
Ljutomer	17.952	442	2,53	138	378	504	402	279	228	197	1.600	1.543
Ormož	17.095	449	2,68	199	389	464	483	478	334	249	498	280
Ptuj	66.244	1.057	1,63	505	1.032	1.163	1.001	1.002	984	709	713	332
Šmarje pri Jelšah	31.487	1.435	4,66	933	1.565	1.557	1.215	1.189	555	1033	756	206
Brežice	23.253	1.423	6,26	840	1.325	1.229	852	798	629	343	368	322
Krško	27.586	613	2,28	346	541	544	251	217	256	272	275	248
Novo mesto	61.122	1.569	2,62	1057	1.462	1.280	651	397	381	319	436	59
Metlika	8.123	1.078	13,56	664	1.022	866	509	356	311	388	307	397
Črnomelj	18.290	1.002	5,60	683	1.029	787	441	487	259	311	335	228
Kočevje	17.253	1.213	7,25	787	1.422	1.437	1.210	996	743	635	291	495
Ribnica	13.262	314	2,41	191	226	229	138	272	227	156	51	37
Cerknica	15.502	385	2,52	231	360	391	314	278	110	102	72	15
Ilirska Bistrica	14.234	509	3,65	249	399	431	269	232	238	507	rapalska meja	
Sežana	23.224	692	3,05	475	562	531	343	189	165	75	rapalska meja	
Koper	47.539	3.824	8,36	2193	3.386	4.450	3.751	1.775	STO**	(20)	rapalska meja	
Izola	14.549	1.199	8,65	804	1.223	1.788	1.421	1.025	STO	STO	rapalska meja	
Piran	16.758	1.403	9,01	810	1.469	2.024	1.808	1.794	STO	STO	rapalska meja	
Slovensko- hrvaški obmejni prostor	457.133	19.508	4,38	11.698	18.657	20.579	15.712	12.357	6.051	5.727	6.184	4.418
Obmejni prostor brez NMO*	354.627	12.181	3,51	7.298	11.712	11.413	8.079	7.170	5.420	5.296	5.702	4.162

Vir: Popisi prebivalstva 1921–2002 (SUR5); lastni izračuni.

*NMO – narodnostno mešano območje v Istri in Prekmurju

**STO – Svobodno tržaško ozemlje

Slika 2: Kartografska opredelitev historičnih pokrajin in tradicionalne poselitve Hrvatov v Sloveniji

Vir: rezultati lastnih analiz 2021–2024.

Zaključek

Hrvate na ozemlju, ki danes obsega Slovenijo, že tradicionalno beleži uradna statistika, vse odkar se izvajajo »moderne« popisi prebivalstva (od leta 1857) in odkar je šlo za prostorsko podrobnejše sklepanje o narodnosti ali etnični sestavi prebivalstva na osnovi govorjenega oziroma maternega jezika (od leta 1880). Metoda ugotavljanja jezikovne strukture, iz katere se je sklepalo na etnično oziroma narodno, je tedaj temeljila na občevalnem jeziku (v avstrijskem delu) in maternem jeziku (v ogrskem delu). Metoda maternega jezika je bila v rabi tudi v Kraljevini SHS in kasnejši Kraljevini Jugoslaviji. Na tem mestu prvič prinašamo rekonstruirano število Hrvatov v času popisa 1910 (okrog 9400) in dopolnjevamo dosedanje analize, ki so se v največji meri naslanjale na obdobje po drugi svetovni vojni, s podrobnejšo analizo geografske razporeditve Hrvatov v obmejnem pasu ob slovenskohrvaški meji. Po podatkih popisa 1921, ki ne zajemajo ozemlja zahodno od rapalske meje, je bilo na ozemlju Ljubljanske in Mariborske velike županije (od leta 1929 Dravske banovine) po maternem jeziku Hrvatov okrog 5000. Če k temu

številu prištejemo še okrog 3500 Hrvatov v slovenskem delu historične Istre po podatkih italijanskih popisov (Mileta Mattiaz 2002, 108–112), govorimo o takratni populaciji okrog 8500 Hrvatov na ozemlju, ki ga danes pokriva Slovenija. Če to število primerjamo z ugotovljenim številom na podlagi tukajšnje analize popisa 1910, ugotovimo, da je pred prvo svetovno vojno na območju, ki ustreza ozemlju današnje Slovenije, še več Hrvatov, in sicer skupno 9443. Podatkovni niz tako dopolnjujemo za obdobje 1910–2002 (tabela 7). Iz tega izhaja jasna kontinuiteta do historičnih podatkov o Hrvatih na ozemlju današnje Slovenije. Ni pa celotna skorajda linearna rast hrvaške populacije posledica naravnega prirastka, pač pa tudi živahnih migracij že pred drugo svetovno vojno, še posebej pa po njej. Leta 1981, ko število Hrvatov v Sloveniji doseže popisni maksimum, je delež Hrvatov med vsemi priseljenimi v Slovenijo znašal 25 odstotkov (Josipovič 2006, 241). Do leta 1991 je najintenzivnejše priseljevanje Hrvatov potekalo s Hrvaške (okrog 80 odstotkov vseh Hrvatov v Sloveniji) in se po letu 1991 precej zmanjšalo, pospešila pa se je asimilacija (Josipovič 2006, 245–251, 260). Zaradi tega trend rasti opredeljenih za Hrvate ne ustreza migracijskim okrepitvam, čeprav je do leta 1981 izrazit: v obdobju 1953–1981 se je število Hrvatov zvišalo za 33.000 (tabela 7).

Tabela 7: Število Hrvatov po popisih prebivalstva v okviru današnjega ozemlja Slovenije

	1910**	1921*	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2002*
Hrvati v Sloveniji	9.443	8.500	16.209	20.862	31.429	41.556	53.882	52.876	35.642	54.205
Verižni indeks	100,0	90,0	190,7	128,7	150,7	132,2	129,7	98,1	67,4	/

Vir: popisi prebivalstva 1921, 1948–2002; SZS, SURS.

Opombi: *število Hrvatov po maternem jeziku, **rekonstruirano število Hrvatov na podlagi jezika in državne pristojnosti

S pomočjo analize obstoječih popisnih podatkov in virov smo območja naselij z dolgotrajno in tradicionalno navzočnostjo hrvaške etničnosti ugotovili predvsem v Dolnjem Prekmurju, slovenskem delu Medžimurja, v Spodnjem Podravju, Posotelju, v Spodnjem Posavju in delih nizke Dolenjske, v Pokolpju v Beli krajini, Žumberku in na Kočevskem ter v celotnem območju historične slovenske Istre (slika 2).

Za v prihodnje ostaja naloga raziskovalcev podrobno proučiti vse avstrijske popise za območje današnje Slovenije, ki jih tukajšnja analiza ni zajela (Goriška, Koroška), in pripraviti metodologijo za primerjavo s popisi po prvi svetovni vojni, ko število Hrvatov mnogo lažje spremljamo. Zagotovo gre za zahtevno nalogo, obenem pa se vedno določen del prebivalstva etnično drugače opredeli ali »popisno« asimilira. Vendar je pričujoča analiza pomemben

prispevek za razumevanje, da hrvaško prebivalstvo v Sloveniji ni enostavno vzniknilo čez noč, pač pa da so bili procesi njegovega prostorskega formiranja postopni, te procese pa je prikrila z današnje perspektive gledano neustrezna in prirojena popisna metodologija med obema svetovnima vojnama, še posebej pa pred prvo svetovno vojno.

Literatura in viri

- Anderson, B., 2007 [1991]. *Zamišljene skupnosti. O razvoju in širjenju nacionalizma*. Studia Humanitatis, Ljubljana.
- Breznik, A., 1924. *Slovenska slovnica*. 3. izdaja. Zaloga Tiskarne Družbe sv. Mohorja na Prevaljah, Prevalje.
- Bušić, Z., 2025. Predstavnicu Hrvata u Sloveniji: Tražimo priznanje statusa nacionalne manjine. Sabor Republike Hrvatske, 13. 11. 2025, <https://www.sabor.hr/hr/press/priopcenja/predstavnicu-hrvata-u-sloveniji-trazimo-priznanje-statusa-nacionalne-manjine> (dostop 2. 12. 2025).
- Czoernig, K., 1855. Die Ethnographische Karte der Österreichischen Monarchie. Militär-geographische Institut, Dunaj.
- Grafenauer, D., 2014. Prizadevanje za narodnostni obstoj in oživljanje nemško govoreče etnične skupine prebivalcev po letu 1991. V V. Kržišnik Bukić & D. Josipović (ur.) *Zgodovinski, politološki, pravni in kulturološki okvir za definicijo narodne manjšine v Republiki Sloveniji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 95–126.
- Josipović, D., 2005. Prekrivanje političnih in jezikovnih meja na primeru slovensko-hrvaškega stika. V M. Bufon (ur.) *Slovenija po letu 2004*. Univerza na Primorskem, ZRS, Založba Annales, Koper, 347–370.
- Josipović, D., 2007. Žumberk: meja, etničnost, veroizpoved, rodnost in migracije prebivalstva – demogeografska analiza. *Dve domovini / Two Homelands* 25, 39–68.
- Josipović, D., 2014. Avtohtonost, etničnost, narodnost in definicija narodne manjšine. V V. Kržišnik Bukić & D. Josipović (ur.) *Zgodovinski, politološki, pravni in kulturološki okvir za definicijo narodne manjšine v Republiki Sloveniji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 9–34.
- Josipović, D., 2020. Severne meje južnega slovanstva in geostrateški pomen prekmurskega mejišča: zakaj je bila pridobitev Prekmurja usodna za nastanek današnje Slovenije? V M. Medvešek & S. Novak Lukanović (ur.) *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi II*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 75–108.
- Josipović, D., 2023. Hrvati na ozemlju današnje Slovenije: od prvih omemb v zgodovinskih virih do obdobja modernih popisov in afirmacije tradicionalne prisotnosti. V S. Novak-Lukanović & B. Riman (ur.) *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi III*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 101–132.
- Josipović, D., 2024. Migration within the Area of Contemporary Slovenia and Croatia from a Historical Perspective: How Historical Migration Influenced the National Narratives. V S. Klempić Bogadi, S. Gregurović & D. Mlinarić, (ur.) *Migracije na*

- rubu Evrope: Trendovi, politike i izazovi*. Institut za istraživanje migracija, Zagreb, 9–28.
- Josipovič, D. & Kržišnik-Bukić, V., 2010. *Slovensko-hrvaški obmejni prostor : etnične vzporednice med popisi prebivalstva po letu 1991*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Josipovič, D., Perić Kaselj, M., Šimunić, N. & Škiljan, F., 2024. Cultural Ties of the Croatian and Slovene Population in the Wider Area of Čabar: A Historical Overview in Contemporary Perspective. *Treatises and Documents, Journal of Ethnic Studies / Razprave in Gradivo, Revija za narodnostna vprašanja* 93, 105–146, DOI:10.2478/tjdes-2024-0014
- Kocsis, K., 2005. *A Muravidék mai területének etnikai térképe*. Magyar Tudományos Akadémia, Budimpešta.
- Komac, M., 2020. Različni modeli integracije narodnih manjšin. V M. Medvešek & S. Novak Lukanović (ur.) *Raznolikost v raziskovanju etničnosti II*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 41–74.
- Lazanin, S., 2024. Habsburška politika naseljavanja ugarskog dijela Monarhije u 18. stoljeću s naglaskom na Slavoniju i Srijem: pravni akti. *Migracijske i etničke teme* 40 (2), 277–308, DOI: <https://doi.org/10.11567/met.40.2.6>
- Mileta Mattiaz, O., 2002. Ipotesi sulla composizione etnica in Istria, Fiume e Zara. *Ricerche Sociali* II, 7–120.
- Orožen, M., 2001. F. M. Paglovec kot soustvarjalec kranjskega knjižnega jezika v prvi polovici 18. stoletja. Paglovčev zbornik: referati s Simpozija o Francu Mihaelu Paglovcu. Občina Kamnik, Kamnik, 70–78.
- Ortsrepertorium für Krain 1910. Statistik K.u.K., Dunaj.
- Ortsrepertorium für Österreichisch-Illyrisches Küstenland 1910. Statistik K.u.K., Dunaj.
- Ortsrepertorium für Steiermark 1910. Statistik K.u.K., Dunaj.
- Popis 1921. Kraljevina Jugoslavija: Opšta Državna Statistika (KJ ODS). Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januara 1921. god. Sarajevo, 1932.
- Popis 1931. Kraljevina Jugoslavija: Opšta Državna Statistika. Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine, knjiga II: Prisutno stanovništvo po veroispovesti. Beograd, 1938.
- Popis 1948. Popis stanovništva FNRJ od 15.3.1948. Savezni zavod za statistiku SFRJ, Beograd, 1950.
- Popis 1953. Popis stanovništva FNRJ od 31.3.1953. Savezni zavod za statistiku SFRJ, Beograd, 1960.
- Popis 1961. Popis stanovništva SFRJ od 31.3.1961. Savezni zavod za statistiku SFRJ, Beograd, 1967.
- Popis 1991. Popis prebivalstva Republike Slovenije 31. 3. 1991. Statistični urad RS, Ljubljana.
- Popis 2002. Popis prebivalstva Republike Slovenije 31. 3. 2002. Statistični urad RS, Ljubljana.
- Riman, B., 2019. *Sosedje Slovenci: Slovenci na Hrvaškem = Susjedi Slovenci: Slovenci u Hrvatskoj*. Narodna in univerzitetna knjižnica, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

Tivadar, H., 2022. Policentrični razvoj slovenskega jezika in njegov vpliv na oblikovanje govorne norme. *Slavistična prepletanja* 1, 83–98, DOI: <https://doi.org/10.18690/um.ff.3.2022.6>

Zajc, M., 2006. *Kje se slovensko neha in hrvaško začne: slovensko-hrvaška meja v 19. in na začetku 20. stoletja*. Modrijan, Ljubljana.

ZUKPPNS – *Zakon o uresničevanju kulturnih pravic pripadnikov narodnih skupnosti narodov nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije v Republiki Sloveniji* (ZUKPPNS). Uradni list RS 45 (2024).

Financiranje

Članek je rezultat raziskovalnega programa Manjšinske in etnične študije ter slovensko narodno vprašanje (P5-0081), projekta Etnične vitalnosti na obmejnem območju ob slovensko-hrvaški meji: izbrani prostori manjšinskih populacij (J5-3118) ter slovensko-hrvaškega bilateralnega projekta Etnične manjšine na slovensko-hrvaškem obmejnem območju (BI-HR/23-24-050), vse financirane s strani Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

Croats in the Territory of Present-Day Slovenia (1910–2002) – Numerical and Spatial Development of the Traditional Settlement Area as a Framework for Minority Protection, with an Emphasis on the 1910 Census and Settlement in the Border Area

Abstract

This article examines the numerical and spatial development of Croatian settlement in the territory of present-day Slovenia from the period prior to the First World War to the early twenty-first century. Particular attention is devoted to the entire border area along the Slovenian–Croatian border, with a detailed reconstruction of data from the population censuses of 1910, 1921, and 1931, conducted at a time when ethnic affiliation had not yet been systematically included as a census category. For the first time, such a reconstruction is carried out for the areas of Carniola and Styria on the basis of the 1910 Austrian census, for which only indirect indicators of ethnic affiliation are available. The article presents the methodology used to reconstruct ethnic data and applies it to the Yugoslav censuses of 1921 and 1931, covering both the territory within the current borders of Slovenia and the border area along the Slovenian–Croatian frontier. In addition, a spatial reconstruction of the data at the level of administrative units in the border area with Croatia is undertaken. For the first time, an estimate of the number of Croats living in the territory of present-day Slovenia is provided for all censuses in the period 1910–2002. On the basis of the analysis of the reconstructed census data, areas of historical and traditional Croat presence are identified, serving as a basis for the application of territorial minority protection. Although the concept of a nationally mixed area could be applied to the Croats in Slovenia, following the model used for the Hungarian and Italian minorities, the article argues that a more general solution – namely, the designation of a regionally protected cultural landscape of special cultural value and distinctive historical and ethno-demographic development – would be more appropriate.

Keywords: Croats in Slovenia, Carniola, Styria, Prekmurje, Slovenian–Croatian border, minority protection, population censuses 1910–2002